

Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007

Kapitel: Skadegörelse

Hela publikationen finns att beställa eller ladda ner på www.bra.se/go/297

SKADEGÖRELSE

Per Alvant

Sammanfattning

Den *polisanmälda* skadegörelsen har ökat kontinuerligt sedan år 1975. Ökningen, som avser samtliga typer av skadegörelse, har inneburit en fördubbling av antalet anmälda skadegörelsebrott perioden 1975–2007. Enbart mellan åren 2006 och 2007 ökade skadegörelsebrotten med 21 procent, från cirka 150 000 brott till 179 000 brott. Klotter mot kollektivtrafik var den enskilda brottskategori som ökade mest. En stor del av denna ökning går att återfinna i Stockholms län och förklaras till stor del av att Storstockholms lokaltrafik (SL) har skapat en elektronisk databas över sanerat klotter och sedan år 2007 anmäler allt klotter till polisen.

Skadegörelse är ett brott som utmärks av ett stort mörkertal, vilket innebär att det är osäkert att tolka den verkliga brottsutvecklingen utifrån den officiella statistiken. Ökningar och minskningar i statistiken kan orsakas såväl av en ökad anmälningsbenägenhet som av en ökning av den faktiska brottsligheten. Därför är möjligheten att bedöma omfattningen och utvecklingen av skadegörelsebrottsligheten utifrån statistiken över anmälda brott begränsad. Alternativa källor till kriminalstatistiken har ofta ett annat perspektiv eller belyser endast en del av brottsligheten och kan endast i viss mån komplettera bilden av skadegörelsebrottslighetens utveckling.

Bland annat visar Statistiska centralbyråns undersökning av levnadsförhållanden (ULF) den senaste tjugoårsperioden att allmänheten inte *upplever* skadegörelse som ett ökande problem i det egna bostadsområdet. I Brå:s skolundersökningar åren 1995–2005 uppvisas till och med en minskande *delaktighet* i skadegörelse bland ungdomar i nionde klass. Detta behöver dock inte helt tala emot ökningen i kriminalstatistiken. I nämnda undersökningar mäts andelen hushåll och personer, medan statistiken mäter antalet brottstillfällen. Antalsräkningen av skadegörelse är mycket omfattande, vilket betyder att ökningar av brottsfrekvensen inom mindre grupper kan få stort genomslag

i statistiken. Det finns också indikationer på att vissa aktörer i samhället, såväl inom stat och kommuner som privata trafik- och bostadsbolag med flera har anammat en strängare hållning mot skadegörelse och klotter, med en ökad anmälningsbenägenhet som följd. Det torde kunna förklara åtminstone en del av ökningen av de anmälda skadegörelsebrotten under senare år.

Den nya tekniken har också börjat få visst genomslag i domstolarnas bedömning av klotterbrottslighet. I dag kan åklagare och polis binda en och samma person till flera klotterbrott med hjälp av digitala foton, och en person kan bli fälld för grov skadegörelse även mot sitt nekande. Trots mörkertalet ger den polisanmälda skadegörelsebrottsligheten således viktig information om den ärendemängd som rättsväsendet har att hantera.

Inledning

Skadegörelse är ett brott som innehåller många olika typer av gärningar. Här återfinns bland annat klotter och skadegörelse på bilar. Ett spektrum av preventiva åtgärder som sinsemellan är mycket olika har utprovats inom området. Två av de mer omdiskuterade åtgärderna på 2000-talet är försök att minska klotter med så kallade lagliga klotterväggar och att installera övervakningskameror på offentliga platser för att minska biltillgrepp och skadegörelse.

Skadegörelse finns reglerat i brottsbalkens 12 kapitel och rubriceras i tre svårighetsgrader: åverkan, skadegörelse och grov skadegörelse. I brottsstatistiken kategoriseras brotten på ett annat sätt än i lagtexten. När polisen ska redovisa skadegörelsebrotten statistiskt sker det utifrån vilken typ av skadegörelse det handlar om, vem som har drabbats av brottet och vilket föremål som blivit utsatt. I statistiken över anmälda skadegörelsebrott finns brotten rubricerade i följande kategorier:

- *Skadegörelse på motorfordon, inte genom brand.* Skadegörelse på motorfordon innebär oftast krossade bilrutor och strålkastare, tillbucklade tak och dörrar, sönderskurna däck eller repad lack. Sådan skadegörelse som hänger samman med försök till tillgrepp, rubriceras dock inte som skadegörelse.
- *Skadegörelse genom brand (även på motorfordon).* De bränder som anmäls som skadegörelse utgörs av anlagda bränder där egendom har förstörts eller riskerats, dock utan att människor har blivit skadade eller riskerat att skadas. Det kan innebära att någon tänt eld på en papperskorg, en bil eller ett annat föremål.

- *Klotter mot kollektivtrafik.* Med klotter menas all skrift och alla målningar som görs utan tillstånd av den som äger objektet. Sedan 2005 redovisas klotter mot kollektivtrafik som en egen kategori i brottsstatistiken. Det innebär klotter som förekommer på områden som är avsedda för kollektivtrafik. Det kan även innebära klotter i och utanpå tunnelbanevagnar, bussar, busskurer och spår samt klotter i anslutning till kollektivtrafikens område. Stora städer som Stockholm, Göteborg och Malmö med omfattande kollektivtrafiken står för en stor del av dessa anmälningar.
- *Klotter/övrigt klotter.* I denna kategori återfinns klotter som inte sker på områden som klassas som kollektivtrafik, men som sker mot stat, kommun och landsting, privata fastighetsägare och privatpersoner. Det kan innebära klotter på fastigheter, i trappuppgångar, gångtunnlar, på skolgårdar, skåp, broar och fasader. Klotter började redovisas som en egen kategori i brottsstatistiken år 1996. Dessförinnan återfanns det polisanmälda klotter under kategorin »annan skadegörelse«.
- *Skadegörelse mot stat, kommun och landsting (ej klotter).* Här återfinns polisanmäld skadegörelse mot fastigheter och mark som ägs av kommunen, staten eller landstinget i form av skolor, daghem, sjukhus och parker. Det kan exempelvis innebära skadegörelse på glasrutor, lampor, papperskorgar och bänkar. Skadegörelse mot statliga eller kommunala bolag ingår däremot inte i denna kategori.
- *Annan skadegörelse.* I denna kategori ingår den skadegörelse som inte ryms inom de kategorier som redogjorts för ovan. Här återfinns de flesta andra former av skadegörelse som är riktad mot privatpersoners egendom, statliga och kommunala bolag samt butiker, nöjeställen och liknande.

Omfattning och utveckling

Dold brottslighet

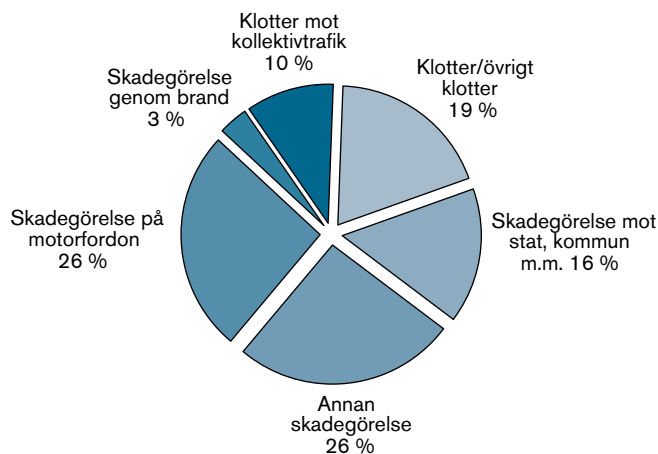
Många skadegörelsebrott anmäls aldrig till polisen, gärningspersonen är ofta okänd och majoriteten av de anmälda brotten klaras aldrig upp. Det innebär att mörkertalet är stort och att en stor del av skadegörelsen inte redovisas i kriminalstatistiken. Möjligheterna att bedöma den faktiska omfattningen och utvecklingen utifrån statistiken över anmälda brott är därför begränsade. Delar av skadegörelsebrottsligheten kan belysas med alternativa källor, som offer- och självdeklarationsundersökningar. En sådan alternativ källa är Brå:s skolundersökning om brott (NSU), som ger en bild av hur stor andel av de unga i 15-årsåldern som begått skadegörelse. En annan källa är Statistiska Centralbyråns (SCB) undersökning av levnadsförhållanden (ULF) som

ger en bild av hur allmänheten uppfattar problemen med skadegörelse i det egna bostadsområdet. De här källorna ger dock inte uppgifter om hur många skadegörelsebrott som begås i samhället, men bidrar var för sig med information om hur man ska tolka skadegörelsens omfattning och utveckling.

När tolkningar om den faktiska brottsligheten trots allt ska göras utifrån den anmälda brottsligheten, finns det några generella förhållanden i anmälningsbenägenheten som behöver beaktas. Ett sådant förhållande är att benägenheten att polisanmäla brott ökar med storleken på den ekonomiska skadan. Är ett föremål försäkrat och skadan överstiger självriskens är sannolikheten för en polisanmälan större än om skadan understiger självriskens. Anmälningsbenägenheten tycks också vara större för skador som riktas mot privatpersoner eller små företag än för skador som gäller statens, kommuners, landstings och stora företags egendom. Det går dock att skönja en ökad benägenhet att anmäla skadegörelse bland några av dessa aktörer. Ett exempel är Storstockholms lokaltrafik, SL, som från och med år 2007 fotograferar och anmäler i princip allt klotter som sker i kollektivtrafiken i Stockholms län. Benägenheten att anmäla kan också påverkas av yttre faktorer. En debatt i media om skadegörelse kan resultera i en ökad uppmärksamhet bland privatpersoner och andra aktörer som i sin tur kan leda till fler polisanmälningar.

Brottsstruktur

År 2007 polisanmäldes cirka 179 000 skadegörelsebrott i Sverige. Det motsvarar omkring 14 procent av den totala polisanmälda brottsligheten. I figur 1 anges antalet anmälda brott mot de olika kategorierna av

Figur 1. Andel polisanmälda skadegörelsebrott efter kategori, år 2007 (N=179 030) procent. Källa: Brå.

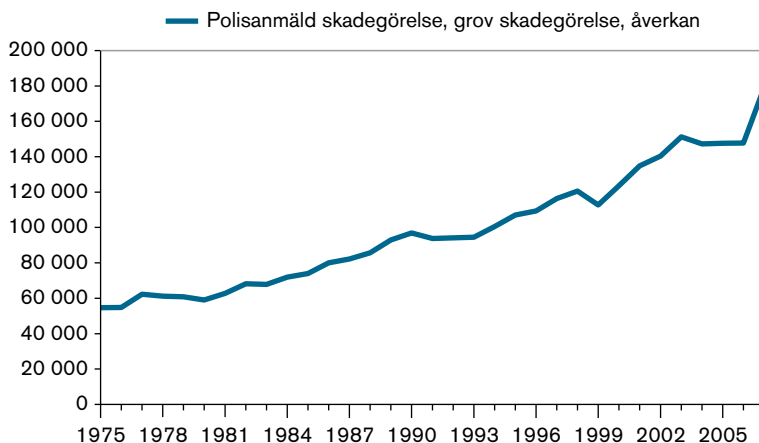
skadegörelse i procent. Siffrorna baseras på samtliga inrapporterade skadegörelsebrott år 2007.

Av figur 1 framgår att skadegörelse på motorfordon och klotterbrott tillsammans utgör drygt hälften (55 procent) av den polisanmälda skadegörelsebrottsligheten. Klotterbrotten utgör sammantaget den största andelen av skadegörelsen med 29 procent. Skadegörelse genom brand står däremot för en mycket liten andel (3 procent) av det totala antalet polisanmälningar. I gruppen »annan skadegörelse«, där en dryg fjärdedel (26 procent) av de polisanmälda brotten ryms, återfinns anmälningar som inte kunnat kategoriseras inom någon av de andra grupperna.

Brottsutvecklingen 1975–2007

I figur 2 visas den långsiktiga utvecklingen av polisanmäld skadegörelse mellan åren 1975 och 2007. Figuren visar att den polisanmälda skadegörelsebrottsligheten har ökat kontinuerligt från cirka 55 800 brott år 1975 till omkring 179 000 brott år 2007. Omräknat i antal polisanmälda brott per 100 000 av medelfolkmängden har antalet skadegörelsebrott mer än fördubblats. Denna ökning är generellt sett större än för många andra brottstyper.

Under 2000-talet har antalet polisanmälda skadegörelsebrott ökat med 45 procent (se tabell 1). År 2000 anmäldes knappt 123 600 brott, vilket kan jämföras med år 2007 då cirka 179 100 brott anmäldes. Ökningen är – som ovan nämnts – en del av en kontinuerlig ökning som pågått sedan 1975 och gäller samtliga skadegörelsekategorier.

Figur 2. Antalet polisanmälda skadegörelsebrott åren 1975–2007. Källa: Brå.

Klotter⁹² är dock den enskilda kategori av skadegörelse som ökat mest under 2000-talet. År 2000 anmäldes cirka 24 800 klotterbrott, vilket kan jämföras med cirka 52 300 anmälda klotterbrott år 2007. Det innebär mer än en fördubbling (ökning med 111 procent) av det anmälda klotteret sett över en åttaårsperiod. Då även den övriga anmälda skadegörelsebrottsligheten har ökat under denna period har andelen klotterbrott legat på en stabil nivå om knappt 30 procent i förhållande till all anmäld skadegörelse.

Mellan år 2006 och år 2007 ökade den polisanmälda brottsligheten i Sverige kraftigt. År 2007 anmäldes nästan 1,3 miljoner brott i Sverige, vilket är 7 procent fler anmälningar än föregående år. Det är den högsta nivå som uppmätts sedan statistiken började föras. En viktig bidragande faktor till uppgången är de anmälda skadegörelsebrotten, som stod för över hälften (61 procent) av den totala ökningen. Studerar man skadegörelsebrotten specifikt framgår att dessa ökade med 21

Tabell 1. Antalet polisanmälda skadegörelsebrott efter typ av brott, åren 2000–2007.

Brottstyp	2000	2002	2004	2006	2007	Procentuell förändring 2000–2007 (%)
SAMTLIGA BROTT	1 214 968	1 234 784	1 248 743	1 224 958	1 306 324	8
12 kap. Skadegörelsebrott	123 560	140 371	147 263	147 708	179 088	45
Skadegörelse, grov skadegörelse, åverkan (1–3)	123 519	140 341	147 222	147 669	179 030	45
På motorfordon (inte genom brand)	41 418	42 494	42 783	41 348	46 212	12
Genom brand (även på motorfordon)	4 406	4 359	4 968	5 673	6 153	40
Klotter mot kollektivtrafik	.	.	.	7 857	18 316	
Klotter/övrigt klotter	24 759	42 904	40 003	29 466	33 945	37
Mot stat, kommun, landsting (ej klotter fr.o.m. 1996)	14 135	14 724	20 354	21 878	28 163	99
Annat skadegörelse (ej klotter fr.o.m. 1996)	38 801	35 860	39 114	41 447	46 241	19

Källa: Brå.

⁹² Kategorin klotter utgörs av en sammanräkning av Klotter mot kollektivtrafik samt Klotter/övrigt klotter.

procent enbart mellan åren 2006 och 2007. Ökningar återfanns inom samtliga kategorier av skadegörelsebrott. Klotterbrotten (40 procent) och skadegörelse mot stat, kommun och landsting (29 procent) står för de största *andelsmässiga* ökningarna. Kategorin klotter mot kollektivtrafik har mer än fördubblats (ökning med 133 procent) på ett år. Det ska dock påpekas att detta brott infördes som egen brottskategori först år 2005, vilket kan förklara en del av den snabba procentuella ökningen. Denna förklaring är dock inte tillräcklig, eftersom man då rimligen borde ha sett en motsvarande minskning av antalet brott i kategorin klotter/övrigt klotter, där klotter mot kollektivtrafik tidigare rapporterades in. Men även denna kategori ökade med 15 procent under år 2007.

För att kunna förklara var i landet de stora ökningarna av klotter mot kollektivtrafik skett och eventuella orsaker till det, behöver man bryta ned statistiken på regional nivå. En genomgång av de anmälda klotterbrotten på länsnivå visar att cirka 15 700 eller 85 procent av samtliga 18 200 inrapporterade klotterbrott mot kollektivtrafik i hela landet år 2007 kunde hänföras till Stockholms län. Den snabba ökningen av inrapporterat klotter kan sannolikt till stor del förklaras med förändrade anmälningsrutiner hos Storstockholms lokaltrafik (SL). Företaget har sedan tidigare infört en så kallad nolltolerans mot klotter i kollektivtrafiken som bland annat innebär att allt klotter ska saneras inom 24 timmar och anmälas till polisen. För att möjliggöra detta byggde SL år 2006 upp en stor databas där allt klotter registreras innan sanering⁹³. SL uppger att de nya rutinerna för att dokumentera klotter, som på allvar trätt i kraft under år 2007, har medfört att en betydligt större del av klotterbrotten i Stockholms kollektivtrafik numera anmäls till polisen (Storstockholms lokaltrafik 2006).

Skadegörelse mot stat, kommun och landsting ökade med 29 procent mellan åren 2006 och 2007, från cirka 22 000 till drygt 28 000 anmälningar. Även här kan sannolikt en ökad anmälningsbenägenhet förklara delar av ökningen. Inom denna kategori återfinns skadegörelse inom kollektivtrafiken, exempelvis uppskurna säten och alla typer av glaskross, som i likhet med klottret registreras och anmäls. Inom denna kategori återfinns även en stor del av den skadegörelse som sker mot bostadsbolag, skolor och kommunala förvaltningar, som även de sannolikt har blivit mer noggranna med att anmäla skadegörelse till polisen.

⁹³ De som sanerar klotter på SL fotograferar samtliga »taggar« (klottersignaturer), målningar och repningar innan de avlägsnas. Dessa digitala foton läggs sedan in i databasen och kvalitetsbedöms. De godkända fallen skickas i elektronisk form vidare till polisens klottergrupp, som tar upp dessa som brottsanmälningar.

Självdeklarationsundersökningar som mäter skadegörelse

Som nämnts tidigare kommer få skadegörelsebrott till polisens kännedom. Den stora ökningen av de polisanmälda skadegörelsebrotten som skett mellan åren 2006 och 2007 avspeglar med stor sannolikhet inte en likartad ökning av den faktiska brottsligheten. En betydande del av ökningen kan säkerligen förklaras av en ökande anmälningsbenägenhet där också ny teknik gör det enklare att anmäla klotterbrott och annan skadegörelse jämfört med början av 2000-talet. För att få en mer nyanserad bild av hur den faktiska brottsutvecklingen kan se ut bör den polisanmälda brottsligheten kompletteras med uppgifter från andra källor, bland annat så kallade offer- och självdeklarationsundersökningar. Denna undersökningsmetod har givetvis också sina problem, till exempel bortfall eller över- och underrapportering av den egna brottsligheten eller utsattheten för brott. Två offer- respektive självdeklarationsundersökningar, som bland annat mäter utvecklingen av skadegörelse över tid, är Statistiska centralbyråns Undersökning om levnadsförhållanden, ULF, och Brå:s Nationella skolundersökning (NSU). Ingen av dessa undersökningar visar att skadegörelsebrotten skulle ha ökat i Sverige de senaste tio åren.

I ULF frågar man om skadegörelse upplevs som vanligt i det egna bostadsområdet. Enligt undersökningen är det inte fler personer i dag som upplever en omfattande skadegörelse än för femton år sedan. År 2005 tyckte närmare 13 procent att skadegörelse var vanligt i det egna bostadsområdet. Det kan jämföras med år 1980–1981 då 15 procent tyckte att skadegörelse var vanligt i bostadsområdet. Siffran har varit förhållandevis konstant över tid (SCB 2004).

I Brå:s skolundersökningar har man sedan 1995 anonymt frågat ungdomar om utsatthet för brott, egen brottslighet och problembeteenden. Generellt visar resultaten från undersökningen att andelen unga som uppger att de begått brott har minskat mellan åren 1995 och 2005 (Brå, 2006). Minskningen gäller främst skadegörelsebrott och stöldbrott. Ser man specifikt till skadegörelsebrotten framkommer bilden att det blir allt mindre vanligt att ungdomar ägnar sig åt denna typ av brottslighet. År 1995 uppgav 53 procent av pojkarna och 38 procent av flickorna att de begått något skadegörelsebrott de senaste tolv månaderna. År 2005 var motsvarande siffra 38 procent för pojkarna och 23 procent för flickorna (Brå 2006). I tolkningen av resultaten bör man dock beakta följande: Även om det generellt är färre ungdomar i dag som uppger att de gjort sig skyldiga till skadegörelse, kan detta vara förenligt med att en liten grupp ungdomar som står för en förhållandevis stor del av skadegörelsen kan ha en fortsatt hög eller till och med ökande brottsfrekvens. Denna grupp kan utebli från eller vara underrepresenterad i svaren i självdeklarationsundersökningarna.

Offer och gärningspersoner

Offer

Skadegörelse är ett brott som riktar sig mot ett föremål, exempelvis en tunnelbanevagn, ett fordon, en husfasad eller liknande. Skadegörelse skiljer sig därmed från exempelvis misshandel, som är ett brott som riktar sig mer mot en enskild person. Däremot kan enskilda personer eller företag lida stor skada i form av ekonomiska förluster och obehag till följd av skadegörelsebrotten.

Det finns inte några bra och tillförlitliga mått på hur många privatpersoner som utsätts för skadegörelse. I Statistiska centralbyråns undersökningar brukar omkring 25 procent av svenska folket uppge att de blivit utsatta för något stöld- eller skadegörelsebrott i den egna bostaden under de senaste tolv månaderna. Denna andel har varit förhållandevis konstant över tid (SCB 2004). Emellertid går det inte utläsa något om utvecklingen av utsatthet för stöld respektive skadegörelse separat.

Storstockholms lokaltrafik (SL) är en enskild aktör som drabbas hårt av klotter och skadegörelse. Företaget uppger att de årligen avsätter omkring 120 miljoner kronor för att återställa klotter och annan skadegörelse (Storstockholms lokaltrafik 2006), men även flerfamiljshus, skolbyggnader, cykel- och gångtunnlar, elskåp, brofundament och liknande kan drabbas av klotter (Brå 2003).

Gärningspersoner

Det stora mörkertalet i kombination med att mycket få av de anmälda skadegörelsebrotten klaras upp medför att statistiken över misstänkta personer och över lagföringar endast innehåller en liten del av samtliga gärningspersoner. Det innebär också att det utifrån uppgifter i kriminalstatistiken är svårt att uttala sig generellt om ålder och kön bland dem som gör sig skyldiga till skadegörelse.

Skadegörelse och främst klotter brukar räknas som ett utpräglat ungdomsbrott. Denna bild framgår även när man ser till statistiken över misstänkta personer. Andelen misstänkta ungdomar är större för skadegörelse än för många andra brottstyper. Ser man till den totala brottsligheten utgjorde 15–20-åringar cirka 25 procent av samtliga misstänkta personer år 2007. Andelen ungdomar (15–20 år) som misstänks för skadegörelsebrott är högre och har utgjort omkring 40 procent under den senaste tioårsperioden. Under senare delen av 2000-talet har antalet misstänkta ungdomar ökat. År 2007 var 45 procent eller 3 362 personer av dem som misstänktes för skadegörelse i åldern 15–20 år. En del av denna ökning kan dock förklaras av att antalet ungdomar även ökat i befolkningen.

Det är främst män som begår skadegörelsebrott. Av samtliga personer som misstänktes för någon typ av skadegörelse år 2007 var 91 pro-

cent män. Den manliga dominansen är ännu större för klotterbrotten, där 95 procent av de misstänkta år 2007 var män. Enligt kriminalstatistiken är det omkring tio gånger vanligare att en 15-årig pojke misstänks för skadegörelse än en 15-årig flicka. I självdeklarationsundersökningar, som Brå:s skolundersökning, är skillnaderna mellan könen inte lika stora. Enligt uppgifter som ungdomarna själva lämnar är det knappt dubbelt så stor andel pojkar som flickor som uppger att de utfört någon skadegörelse.

Forskning visar att det är svårt att peka ut någon typisk klottrare. Ofta är det en ung man, men där upphör likheterna. Utöver detta är gruppen heterogen och gärningspersonerna kan exempelvis komma från skilda socioekonomiska bakgrunder. Även deras kriminalitet i övrigt kan variera. En del klottrare begår olika klotterrelaterade brott, som att stjäla sprayburkar, utan att vara kriminella i övrigt. Bland klottrarna finns dock även ett antal personer som begår andra och grövre brott, exempelvis misshandel, stöld och narkotikabrott (Johnson 2007, Shannon 2003).

Hanteringen i rättsväsendet

Uppklaring

Skadegörelsebrott är tillsammans med stöldbrott en av de brottskategorier som har den lägsta uppklaringsprocenten. Tittar man på åren 1975–2007 minskar dessutom uppklaringsprocenten över tid. År 1975 klarades 22 procent av den anmälda skadegörelsebrottsligheten upp, medan den totala uppklaringsprocenten år 2007 var 11 procent. Man bör dock tillägga att antalet polisanmälda skadegörelsebrott ökat, vilket gör att det faktiska antalet skadegörelsebrott som klaras upp i dag ändå är fler jämfört med år 1975. Av de totalt cirka 179 000 skadegörelsebrott som anmäldes år 2007 var det drygt 4 procent eller omkring 6 900 brott, som kunde personuppklaras, vilket innebär att man kunde knyta en gärningsperson till brottet.

Lagföringar, brottsrubriceringar och påföljder

Lagtexten om *skadegörelse* skärptes den 1 januari 2004 och det maximala fängelsestraffet höjdes från sex månader till ett år. Är skadegörelsen ringa ska brottet rubriceras som *åverkan*. Straffet för *åverkan* är böter. Är skadegörelsen omfattande ska brottet rubriceras som *grov skadegörelse*. Straffet för grov skadegörelse är fängelse i högst fyra år.

År 2007 redovisades cirka 3 450 lagföringar med skadegörelse som huvudbrott. Skadegörelse av normalgraden var den dominerande brottsrubriceringen och utgjorde 94 procent av det totala antalet lagföringar för skadegörelse år 2007. I två tredjedelar (67 procent) av lagföringarna år 2007 blev huvudpåföljden böter, utdömt av domstol el-

ler utfärdad av åklagare i form av strafföreläggande. Nio procent av de lagförda personerna överlämnades till ungdomsvård och ungdomstjänst, två procent fick skyddstillsyn och cirka en procent fick villkorlig dom. Endast 45 personer, vilket motsvarar två procent av samtliga lagföringar för skadegörelse, dömdes till fängelse samma år. När man läser statistiken om påföljder bör man betänka att många av dem som begår skadegörelsebrott är under 21 år. Det innebär att domstolar tar hänsyn till personernas låga ålder vid påföljdsvalet.

Brottsförebyggande arbete och kriminalpolitik

Skadegörelse är ett brott med stort mörkertal. En del kan sannolikt förklaras med en låg anmälningsbenägenhet hos privatpersoner, fastighetsägare och företag som driver kollektivtrafik. Orsaker kan vara att värdet av skadegörelsen understigit självrisken, att anmälningsrutinerna i många fall varit tidsödande samt att det ofta saknats en gärningsperson som kunnat knytas till brottet. Med ny teknik har dock möjligheterna att anmäla skadegörelse förenklats. Sedan några år tillbaka kan man anmäla brott till polisen via Internet. Digitalkameror och mobiltelefonkameror innebär utökade möjligheter att fotografera skadegörelsen och snabbt sända in dessa bilder till polisen.

Den digitala tekniken har i Västeuropa och i USA medfört att intresset för kameraövervakning som brottsförebyggande metod ökat på 2000-talet. Beräkningar som gjorts i England visar att det finns omkring 4,2 miljoner offentliga kameror landet. I Sverige är kameror på offentliga platser sällsynt, men har installerats exempelvis på Möllvångstorget i Malmö och på Kasernplan i Landskrona. Kollektivtrafikföretag och skolor har också visat stort intresse för kameraövervakning. I Halland pågår ett försök med kameror i bussar som bland annat ska minska stenkastning och annan skadegörelse på bussarna. Studier visar att kameraövervakning kan reducera skadegörelse och annan brottslighet, speciellt om den kombineras med andra brottsförebyggande åtgärder som exempelvis förstärkt belysning (Brå 2007).

Den nya digitala tekniken har på 2000-talet även inneburit att stora samhällsaktörer börjat anmäla skadegörelse i större omfattning än tidigare. Främst är det arbetet mot klotter som intensifierats från och med mitten av 2000-talet. Den vanligaste åtgärden är en restriktiv hållning med egendomsbevakning och snabb sanering av nytillkommet klotter. Man har också inlett försök med så kallade lagliga klotterväggar, där ungdomar får måla graffiti under ordnade former. Lagliga väggar är en kontroversiell metod. Bland annat har det riktats kritik mot att de lagliga väggarna leder till att fler vill klottra, vilket inte är syftet med väggarna. Någon vetenskaplig utvärdering av effekterna av försök med lagliga väggar har ännu inte gjorts i Sverige.

Två internationellt uppmärksammade åtgärdsprogram mot klotter har genomförts i Helsingfors i Finland och i Brügge i Belgien. I Helsingfors har snabb sanering kombinerats med att fler ungdomar har gripits och lagförts av polis och väktarbolag. Ungdomar har också erbjudits medling och reducerade skadestånd om de upphör med klottrandet. Försöket är inte vetenskapligt utvärderat, men ansvariga uppger att nyrekryteringen av klottrare minskat och att saneringskostnaderna i dag är mycket lägre än när projektet började. I Brügge har snabb sanering och gripanden av klottrare kombinerats med att tillmötesgå ungdomar och lagligt erbjuda dem möjligheter att måla graffiti. Projektet vann den brottsförebyggande tävlingen European Crime Prevention Awards, ECPA, år 2001, men är i likhet med projektet i Helsingfors inte vetenskapligt utvärderat (Brå 2005).

Kriminalpolitik

Den uppmärksammade klotterproblematiken har lett till lagskärpningar på 2000-talet. År 2004 höjdes straffet för skadegörelse från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Lagskärpningen ledde även till ändringar i polislagen (§ 19 polislagen). Sedan första januari 2004 har polisen fått utökade befogenheter att visitera personer som misstänks vara på väg att klottra.

I praktiken är det dock vanligare att privata väktarbolag griper klottrare än att polisen gör det. Enligt uppgifter från polisen i Stockholms län gjordes omkring 1 000 gripanden för klotter i länet år 2006. SL:s egendomsbevakning som sköts av privata väktarbolag uppges ha stått för omkring hälften av dessa. Resterande gripanden uppges andra väktarbolag och polisen ha gjort.

Även i synen på bevisningen av klotter i domstolar går det att skönja en viss förändring under 2000-talet. Åklagarmyndigheten har i en promemoria år 2005 kommenterat ett antal domar som ska ge vägledning för hur man ska se på den straffrättsliga bedömningen av klotter. Av avgörande betydelse för om klottret ska rubriceras som grov skadegörelse är bland annat om »den varit omfattande, organiserad, systematisk och planlagd« eller om »den har fått negativa konsekvenser för samfärdseln t.ex. då tåg och spårvagnar måste tas ur bruk för sanering och reparationsarbeten« (Åklagarmyndigheten 2005).

Åklagare och polis har utformat en ny metod för att få till fler fällande domar för klotterbrott. En grund för denna bevisning är att digitala foton på klottersignaturer, så kallade taggar, sparas i databaser. Strategin går ut på att försöka knyta den person som blir gripen för målande av en tagg till andra fotograferade taggar i databasen. Som klotter räknas även så kallad scratching, där en signatur repas in i en ruta eller annat föremål med ett vasst verktyg. Statens kriminaltekniska laboratorium har också granskat flera fall av digitala foton av klotter för att

om möjligt försöka fastställa hur stor sannolikheten är att klotter har utförts av en och samma person. I dag finns tekniska möjligheter att visa färgbilder på klotter i många rättsalar.

De elektroniska möjligheterna att anmäla skadegörelse har med stor sannolikhet påverkat anmälningsbenägenheten. År 2007 polis-anmälades omkring 52 000 klotterbrott i Sverige. Polisen räknar med att skadegörelseanmälningarna kommer att öka ytterligare inom de närmaste åren till följd av det stora intresset för nya sanerings- och anmälningsrutiner bland bostadsbolag, statliga företag och kollektivtrafikföretag. Det ökande intresset för att anmäla skadegörelse kommer sannolikt att minska mörkertalet för skadegörelsebrott.

Referenser

- Barnombudsmannen (2007). *Vem kan man lita på? Barn och unga berättar om brott*. Barnombudsmannen rapporterar, BR 2007:02. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2003). *Klotter. En inventering av klotterförebyggande åtgärder*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Klotterförebyggande åtgärder. En idéskrift om att tänka parallellt*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Ungdomar och brott åren 1995–2005*. Rapport 2006:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Kameraövervakning och brottsprevention. En systematisk genomgång*. Rapport 2007:29. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Johnson, M. (2007). Graffiti – individ, kultur, samhälle. I: Estrada och Flyghed (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Proposition 2002/02:138. *Åtgärder mot klotter och annan skadegörelse*.
- Shannon, D. (2003). *Swedish Graffiti a Criminological Perspective*. Stockholm: Institutionen för kriminologi, Stockholms universitet.
- Statistiska centralbyrån (SCB 2004) *Offrer för vålds- och egendomsbrott 1978–2002*. Rapport 104. Stockholm: Statistiska centralbyrån. Mer aktuella data om Undersökningen av levnadsförhållanden, ULF, finns också på <www.scb.se>.
- Storstockholms lokaltrafik (2006) *Årsberättelse 2006*, AB Storstockholms lokaltrafik, organisationsnummer 55 60 13-0683.
- Åklagarmyndigheten (2005). *Vägledning för den straffrättsliga bedömningen av klotter*. RättsPM 2005:9. Utvecklingscentrum Malmö. www.aklagare.se.